

رامین جهان پسر - کتاب «عجایب الهند بره و بحر» را «ناخدابزرگ شهریار رامهر میزی» دریانورد خوزستانی الاصل در سال‌های حدود ۴۳۲ قمری به زبان عربی می‌نویسد که بعدها تحت عنوان «عجایب هند» به فارسی برگردانده می‌شود. البته بعدها برخی از مورخین در نوشته‌هایشان یادآور شده بودند که زبان اصلی این کتاب در واقع فارسی بوده است که به عربی ترجمه شده اما از آنجا که نسخه اول فارسی این کتاب هیچوقت پیدا نشد این ادعا فقط در حد یک صحبت مانسد و پس. این کتاب گنجینه‌ای از اصطلاحات دریایی و نمونه‌های روشنی از آداب و رسوم و سبک و سیاق زندگی مردمان خلیج فارس و نواحی اقیانوس هند در قرون گذشته است که سندی بسیار تاریخی و علمی در ادبیات ما محسوب می‌شود و همچنین با خواندن آن با زندگی و دقیق و درعین حال از دریانوردان زحمتکش جنوب کشورمان آشنا می‌شویم که درواقع مولف سعی کرده در روزگاری که نه دوربینی وجودداشتت و نه عکاسی، با اسب بردن از آنها در حکایت‌های بازگو شده و خاطراتی که به نقل از آنها روایت می‌شود، نام و یاد آنها را در تاریخ دریانوردی ایران ثبت کند. در مقدمه کتاب آمده است: «بزرگ بن شهریار رامهر میزی ناخدای ایرانی قرون سوم و چهارم هجری با یاز افرینی خلاقانه داستان‌های مژدکور، تصویری واقعی، روشن، دقیق و درعین حال آمیخته به خیال را از حضور و تفوق دریانوردان ایرانی، به‌ویژه اهالی سیراف در خلیج فارس، دریای سرخ، دریای عمان، اقیانوس هند و آب‌های اطراف سرزمین چین ارایه کرده است. این کتاب از دو فصل مجزا تشکیل شده که در فصل اول آن با تعداد ۷۷ حکایت قدیمی برمی خوریم و در فصل دوم این کتاب هم ۵۹ حکایت به چشم می‌خورد که می‌توان گفت حجاب هند از ۱۳۶ حکایت و افسانه‌های مختلف تشکیل شده است. در بعضی از حکایت‌های این کتاب، آدم‌ها دخالت دارند و بعضی از حکایت‌ها هم قصه حیوانات و جانوران عجیب جنگلی و جزایر است که بیشتر آنها هم به شیوه نوشته‌های قدیم پند آموهز هستند. موضوع اکثر حکایت‌ها وقصه‌های این کتاب برگرفته از رویدادها و شگفتی‌های دریاهای سرزمین‌هایی مثل خلیج فارس، خاور دور، آفریقای شرقی، جزایر اطراف چین، هند و ژاپن است. در این مجموعه حکایات ما با داستان‌های به هم پیوسته سروسو کاری نداریم و هر کدام از حکایت های کوتاه و بلند این مجموعه مستقل هستند و شروع و پایان آنها متفاوت است. البته بعضی از قصه‌ها دارای بافت و نتیجه گیری غیر منطقی هستند که بیشتر به افسانه شباهت دارند. اما با این حال حکایت‌های این کتاب مخاطب را با آداب و رسوم و سبک و سیاق زندگی و جغرافیای مناطقی که ناخدابزرگ شهریار رامهر میزی در آن زمان مسافرت کرده به خوبی آشنا می‌کند و اطلاعاتی شیرین و ماندگار و گاهی عجیب از تاریخ آن دوران را برای ما آشکار می‌سازد. کلیت این کتاب نتیجه سفرهای دور و دراز مولفشی می باشد که الهام گرفته از تجربیات تاریخی و اجتماعی او در شغل سیاحی و دریانوردی است. ناخدابزرگ که فرد فرهیخته و ادیبی بود بیشتر داستان‌ها را از ذهن خودش نوشته و بخشی از آنها را هم از زبان ناخداها، مسافرها و بازرگانانی که در سفرهای مختلفش در دریاهای می‌رفته شنیده و ثبت کرده است. این کتاب اولین بار در سال ۱۸۸۶ میلادی توسط یک پژوهشگر فرانسوی به نام «وان درایت» که آن زمان به عظمت همچین کتابی در دنیا پی برده بود مورد تصحیح و ویرایش قرار می‌گیرد و او به همراه گروهی از خاورشناسانی که دستیارش بودند با دقت تصحیح و به زبان فرانسوی ترجمه و منتشر می‌شود و هشتاد سال بعد یعنی در سال ۱۳۴۸ خورشیدی، محمد ملک‌زاده مترجم معاصر ایرانی متن عربی این کتاب را با مقدمه‌ای مفصل به زبان فارسی برمی گرداند که هم اکنون نسخه اصلی این ترجمه در کتابخانه‌های کشور موجود می‌باشد. نکته جالب اینکه بعداز ترجمه فرانسوی کتاب، نویسندگان بریتانیایی هم عجایب هند را از روی نسخه فرانسوی به زبان انگلیسی در کشورشان ترجمه و منتشر می‌کنند تا دیگر کشورها هم بتوانند از آن استفاده کنند. بسیاری از تاریخ‌نویسان و نویسندگان معاصر، اهمیت این کتاب را بسیار بالاتر از یک اثر ادبی دانسته و معتقدند این کتاب تاثیر آشکاری بر پیشرفت دانش جغرافیای دنیا داشته است واز طرفی دیگر، نمایانگر تلاش‌هایی است که دریانوردان ایرانی در سفرهای دریایی و تجاری خود از سیراف تا بمبئی واز جابه تازنگبار و دیگر جزایر اطراف هندو چین از خود برجای گذاشته اند.

سید گروه زیست دریایی-سهیل مرتضوی - کاهش تراز آب دریای خزر به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین دریاهای جهان، نه‌تنها یک پدیده طبیعی بلکه یک بحران زیست‌محیطی جدی است که تأثیرات عمیقی بر اکوسیستم‌های محلی و اقتصادی کشورهای حاشیه آن دارد. این دریاچه که در طول تاریخ خود نوسانات زیادی را تجربه کرده، به تازگی با کاهش بی‌سابقه‌ای در سطح آب مواجه شده است. براساس گزارش‌ها، در دودهه اخیر، تراز آب دریای خزر حدود ۲متر کاهش یافته و به کم‌ترین سطح خود در یک قرن اخیر رسیده است. به گزارش روزنامه اقتصاد سرآمد، هشدارها درباره کاهش سطح آب دریای خزر هر روز جدی‌تر می‌شود. حالا بحران کاهش تراز آبی بزرگ‌ترین دریاچه جهان نه‌فقط از سوی ایران که مورد توجه سایر کشورها نیز قرار گرفته است. ایران هم سهم بالایی از افزایش آگاهی جهانی درباره این بحران داشته است. شینا انصاری، رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست آبان سال گذشته و در اجلاس کاپ ۲۹ در آذربایجان درباره مشکلات محیط‌زیستی که دریای خزر با آن مواجه است، از جمله کاهش سطح تراز آب و تهدیدهای اکولوژیک آن هشدار داد و از ضرورت همکاری کشورهای عضو کنوانسیون تهران صحبت کرد. این اما اولین و آخرین باری نبوده که مسئولان ایرانی درباره این بحران ابراز نگرانی جدی کرده‌اند. رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست ایران همچنین روز پنجشنبه در کنگره جهانی محیط‌زیست و در نشست تخصصی «تغییرات اقلیمی، بحران خزر و همبستگی منطقه‌ای» در سنن پترزبورگ گفت: آمارها نشان می‌دهد که سطح آب خزر با سرعتی هشداردهنده در حال کاهش است، به‌طوری‌که پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۵۰ ممکن است تا ۱۸متر دیگر از عمق آن کاسته شود.

کاهش تراز آب دریای خزر در سال‌های اخیر باعث نگرانی‌های زیادی در حوزه‌های مختلف محیط‌زیستی، سیاسی و اقتصادی شده است. عوامل متعددی از جمله تغییرات اقلیمی، کاهش بارش، افزایش دما و کاهش ورودی آب از رودخانه‌های اصلی مانند ولگا، به‌شدت بر این روند تأثیر گذاشته‌اند و پیش‌بینی‌ها حاکی از آن است که تا پایان قرن جاری، این رقم می‌تواند به ۹ تا ۱۸متر برسد. این کاهش تراز آب نه‌تنها تهدیدی برای تنوع زیستی و اکوسیستم‌های آبی است، بلکه بر معیشت جوامع ساحلی و فعالیت‌های اقتصادی مانند ماهیگیری و گردشگری کشورهای منطقه از جمله ایران نیز تأثیر منفی می‌گذارد.

آمار نوسانات شدید دریای خزر

بلندترین آمار اندازه‌گیری تراز آب دریای خزر در ایران در ایستگاه بندر انزلی از سال ۱۳۲۰ ثبت شده است. براساس اطلاعات اندازه‌گیری‌شده در انزلی، از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۶، روند کلی تغییرات تراز آب نزولی بوده و تراز آب در طی زمان ۳۶سال با ۱،۳۶متر کاهش به مقدار ۲۸،۱۶-متر در سال ۱۳۵۶ می‌رسد. به‌طور کلی، تراز آب دریای خزر به‌صورت منفی بیان می‌شود؛ زیرا سطح این دریاچه پایین‌تر از سطح دریاهای آزاد است. به‌عنوان مثال تراز ۲۸،۱۶-متر

به این معناست که سطح آب دریای خزر ۲۸،۱۶-متر پایین‌تر از سطح متوسط دریاهای آزاد قرار دارد. در فاصله سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۵۷، روند کلی تغییرات تراز آب با شیب بیشتری نسبت به دوره قبل صعودی بوده و در طی ۱۸سال، در سال ۱۳۷۴ با ۲،۴متر افزایش نسبت به سال ۱۳۵۷ به تراز ۲۵،۷۶-متر در سال ۱۳۷۴ می‌رسد. از سال ۱۳۷۵ تاکنون روند نزولی تغییرات تراز آب دریای خزر با شیب ملایم‌تری نسبت به دوره افزایشی این سرگرفته می‌شود، به‌طوری‌که طی ۲۸سال با ۲،۲۴متر کاهش تراز آب در سال ۱۴۰۳ به حدود ۲۸-متر رسیده است.

فرضیات اقلیم‌شناسی حاکی آن است که تراز آب دریای خزر با تغییراتی که به‌واسطه تغییر اقلیم در بوجه آبی دریا به‌وجود می‌آید، کنترل می‌شود. این فرضیه توسط تعداد زیادی از محققان که روی نوسانات تراز آب دریای خزر کار می‌کنند، تایید شده است. ماهیت دریای خزر دریاچه است و تغییرات اقلیمی می‌تواند به‌شدت روی این تراز آب این دریاچه تأثیر بگذارد. سرعت تغییرات تراز آب دریای خزر به‌طور قابل‌توجهی بیشتر از اقیانوس هاست و تقریباً یک‌صد برابر آن‌هاست.

بوجه آبی دریای خزر، عمدتاً شامل ورودی آب از رودخانه‌ها به دریای خزر، بارش پاران روی سطح دریا و تبخیر از سطح آن است. تقریباً ۸۰درصد از بوجه آبی دریای خزر از ورودی آب رودخانه‌ها تأمین می‌شود؛ در حالی که بارش حدود ۲۰درصد و ورود آب زیرزمینی کمتر از یک‌درصد است. رودخانه ولگا حدود ۸۲درصد از کل ورود آب رودخانه‌ها را تأمین می‌کند؛ در حالی که رودخانه‌های کورا، اورال، ترک و سولگ به‌طور تقریبی ۱۵درصد را تأمین می‌کنند و ۳درصد باقی‌مانده از رودخانه‌های کوچک‌تر می‌آیند.

پیش‌بینی آینده نوسانات تراز آب دریای خزر

کادشناسان معتقدند دریای خزر به دلیل نوسانات سریع تراز سطح آب آن که ناشی از تغییرات اقلیمی است، با چالش‌های متنوعی مواجه است. پیش‌بینی تغییرات سطح دریای خزر برای توسعه استراتژی‌های مؤثر سازگاری با این نوسانات حیاتی است. همچنین براساس مطالعه انجام شده، عامل اصلی تعیین‌کننده روند تغییرات سطح تراز دریای خزر در قرن ۲۱، تغییرات جریان ورودی رودخانه‌ها به دریا عنوان شده است. تبخیر از سطح دریای خزر نیز به‌عنوان یک عامل مهم دیگر، نرخ تغییرات تراز آب را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

براساس سراسر خروجی این مطالعات، احتمال کاهش تراز آب دریای خزر نسبت به افزایش آن تا انتهای قرن ۲۱ بیشتر است. با این حال، نرخ کاهش تراز آب از نیمه‌های قرن ۲۱ کاهش می‌یابد؛ زیرا افت تراز آب دریای خزر منجر به کاهش مساحت آن می‌شود که در نتیجه، حجم آب تبخیرشده از سطح دریا باوجود افزایش نرخ، تبخیر کاهش می‌یابد. این کاهش تبخیر، سرعت پایین روی تراز آب دریای خزر را نیز کاهش می‌دهد.

طبق نتایج این پژوهش، میانه پیش‌بینی احتمالاتی برای تراز آب دریای خزر در سال ۱۴۱۰ نسبت به اکنون ۱۴۰۳،

کاهش تراز آب را تحت تمامی سناریوهای تغییر اقلیم نشان می‌دهد: ۵، ۲۰متر برای سناریوی انتشار کم گازهای گلخانه‌ای، ۷، ۲۰متر برای سناریوی انتشار متوسط گازهای گلخانه‌ای، ۷، ۲۰متر برای سناریوی انتشار متوسط تا بالا گازهای گلخانه‌ای و ۹،۵۰متر برای سناریوی انتشار بالای گازهای گلخانه‌ای.

نتایج پیش‌بینی‌های احتمالی اطلاعاتی ارزشمند درباره تراز سطح تراز دریای خزر با احتمال وقوع آن ارائه می‌دهند؛ برای مثال، در سال ۱۴۱۰، تحت سناریوی با انتشار متوسط گازهای گلخانه‌ای -که با توجه به سیاست‌های فعلی، محتمل‌ترین سناریو از سوی هیات دولت تغییر اقلیم شناخته شده است- به احتمال ۶۶ درصد تراز آب دریای خزر تغییری در محدوده بین ۵سانتی‌متر پایین‌تر از تراز کنونی تا ۱،۸۳ متر پایین‌تر از تراز کنونی را تجربه خواهد کرد.

هشدار جدی ایران در کنگره جهانی

شینا انصاری، معاون رئیس‌جمهور و رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست ایران در کنگره جهانی محیط‌زیست و در نشست تخصصی «تغییرات اقلیمی، بحران خزر و همبستگی منطقه‌ای» در سنن پترزبورگ گفت: تغییرات اقلیمی و بحران خزر از موضوعات مهمی است که برای حل این مشکلات به همبستگی منطقه‌ای به‌ویژه ساحل‌نشینان خزر نیاز دارد. وی در ادامه گفت: به‌عنوان نماینده جمهوری اسلامی ایران افتخار دارم که امروز در این گردهمایی حیاتی حضور یافته و درباره موضوع مهم محیط‌زیست دریای خزر با همکاران خود رایزنی کنم.

رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست اضافه کرد: دریای خزر، این گنجینه بی‌ظلیل طبیعی که قرن‌هاست مایه حیات و هویت منطقه ما بوده، امروز در معرض تهدیدی بی‌سابقه قرار دارد. ترکیب مرگبار تغییرات اقلیمی و فعالیت‌های انسانی ناپایدار، این پهنه آبی ارزشمند را به‌سوی فاجعه‌ای اکولوژیک سوق داده است. انصاری تأکید کرد: آمارها نشان می‌دهد که سطح آب خزر با سرعتی هشداردهنده در حال کاهش است، به‌طوری‌که پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۵۰ ممکن است تا ۱۸متر دیگر از عمق آن کاسته شود. وی افزود: این بحران، زنجیره‌ای از پیامدهای ویرانگر را به همراه داشته است. از آسیب به صنایع ماهیگیری و گردشگری که معیشت میلیون‌ها نفر به آن وابسته است، تا تهدید گونه‌های منحصر به‌فردی مانند ماهیان خاویاری و فک خزری که امروز در آستانه انقراض قرار دارند.

انصاری تصریح کرد: خشک‌شدن تدریجی بستر دریا، کانون‌های جدید گردوغبار ایجاد کرده که سلامت عمومی و حاصلخیزی اراضی کشاورزی را به مخاطره انداخته است. تالاب‌های بین‌المللی ارزشمندى مانند انزلی و میناکاله نیز به‌طور جدی در معرض نابودی قرار گرفته‌اند. وی با اشاره به اینکه چالش‌ها راه‌حل‌هایی نیز دارند، گفت: این راه‌حل‌ها در سایه همکاری و همبستگی منطقه‌ای قابل دستیابی هستند و کنوانسیون تهران به‌عنوان چارچوب همکاری زیست‌محیطی منطقه می‌تواند و باید به ابزاری قدرتمند برای اقدامات عملی تبدیل شود.

رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست تأکید کرد: جمهوری

«روزنامه سرآمد» گزارش می‌دهد؛

دریاچه کاسپین همچنان در تیررس نابودی

هشدار شینا انصاری به کنگره جهانی محیط‌زیست

اسلامی ایران پیشنهادات مشخصی را برای این منظور ارائه می‌دهد که نخستین محور آن تشکیل یک کارگروه ویژه منطقه‌ای با مشارکت تمام کشورهای ساحلی است تا برنامه‌ای عملی برای مدیریت کاهش سطح آب خزر تدوین کند. وی افزود: این کارگروه می‌تواند هماهنگی لازم برای اجرای پروژه‌های مشترک را فراهم آورد.

پیشنهاد دوم شینا انصاری، ایجاد یک سامانه پایش یکپارچه برای رصد مستمر تغییرات آب و خاک و سومین پیشنهاد وی بازنگری در طرح‌های سدسازی و تخصیص حقابه زیست‌محیطی خزر از طریق مذاکرات فنی و دیپلماتیک با کشورهای بالادست بود. وی اضافه کرد: توسعه برنامه‌های جایگزین معیشتی پایدار مانند اکو توریسم و احیای ذخایر ماهی می‌تواند به کاهش فشار بر اکوسیستم خزر کمک کند. اجرای پروژه‌های احیای تالاب‌ها و کاشت پوشش گیاهی بومی در مناطق ساحلی خشک‌شده نیز از دیگر اقدامات ضروری است. رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست دریای خزر را میراث مشترک همه کشورهای ساحلی دانست و گفت: حفاظت از آن مسئولیت جمعی ما محسوب می‌شود. امروز زمان آن فرا رسیده که با عبور از مرزهای سیاسی و اختلافات احتمالی، دست در دست یکدیگر برای نجات این گنجینه طبیعی بی‌ظلیل تلاش کنیم. به همین منظور، جمهوری اسلامی ایران آمادگی خود را برسی میزبانی هفتمین نشست کنوانسیون تهران در تابستان آینده اعلام می‌دارد تا در سطح وزرای محیط‌زیست کشورهای عضو، تصمیمات لازم برای مقابله با این بحران اتخاذ شود. وی تأکید کرد: به یاد داشته باشیم که مرزهای سیاسی نمی‌توانند سرنوشت مشترک ما را در برابر این چالش تعیین کنند و نجات خزر به معنای نجات آینده مشترک فرزندانمان و حفظ هویت تاریخی و فرهنگی منطقه است.

چشم‌اندازی برای آینده

ابهامات موجود در برخورد و توجه قانونی به دریای خزر عامل اصلی فروپاشی زیست محیطی آن است. این عدم‌اجماع منجر به اختلافات حقوقی بین کشورهای ساحلی در مورد حقوق آن‌ها شده است و بندها و خلاء‌های مبهمی وجود دارد که مورد سوء استفاده قرار گرفته است، به‌ویژه در مورد تولید نفت و گاز. مگر اینکه و تا زمانی که نتوان به این مسائل با ایجاد یک چارچوب قانونی مورد توافق چندجانبه میان کشورهای ساحلی رسیدگی کرد، «استفاده رقابتی» از منابع هیدروکربنی فراوان خزر احتمالاً تنها مشکلات زیست‌محیطی را تشدید می‌کند و «در آینده چالش‌های بیش‌تری را در ارتباط با کیفیت آب در منطقه ایجاد می‌کند».

همانطور که کارشناسان هشدار داده‌اند، سیاست‌های یک‌جانبه در حوزه خزر تنها تا یک جایی می‌تواند کشورهای ساحلی را پیش ببرد و بدیهی است که همکاری کارآمدترین و موثرترین مسیر به‌سوی رفاه مشترک در بلندمدت است. به نظر می‌رسد که مسکو و تهران مایل به همکاری هستند و این از همین حالا نشانه پیشرفت است. گام بعدی این است که ببینیم آیا آن‌ها می‌توانند به وعده‌های خود عمل کنند یا خیر.

